

Київський університет імені Бориса Грінченка
Європейська асоціація економістів

**ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ
ІННОВАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Колективна монографія

Київ — 2019

УДК 330.322
Ф79

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 1 від 24 січня 2019 р.)

За загальною редакцією

Лойко В.В., професора кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка, доктора економічних наук, доцента;
Рамського А.Ю., завідувача кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка, доктора економічних наук, доцента

Колектив авторів:

Буркінський Б.В., Захарін С.В., Кіндзерський Ю.В., Краус Н.М., Лойко В.В., Осипов В.М., Нагрошвілі С.Г., Рамський А.Ю., Лі Інін, Волощенко-Холда Л.Ю., Недзьолка П., Бойко О.М., Васечко Л.І., Венгер В.В., Краус К.М., Лойко Д.М., Свердан М.М., Соболева-Терещенко О.А., Сосновська О.О., Фещук М.Ю., Жарнікова В.В., Лех Д.В., Маляр С.А.

Рецензенти:

Мігус І.П., проректор з наукової роботи Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»», доктор економічних наук, професор;
Манжура О.В., проректор з науково-педагогічної роботи Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор економічних наук, доцент;
Паливода О.М., професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Національного авіаційного університету, доктор економічних наук, доцент.

Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку
Ф79 України в умовах євроінтеграції : колективна монографія / за ред.
проф. В.В. Лойко, А.Ю. Рамського. — К. : Київський університет
імені Бориса Грінченка, 2019. — 252 с.

ISBN 978-617-658-064-5

У монографії висвітлено результати дослідження українських і зарубіжних вчених, присвячені науковому обґрунтуванню тих змін, які відбулися в економічній, соціальній сферах, а також на окремих підприємствах.

Для наукових працівників, аспірантів, студентів економічних спеціальностей, керівників та фахівців підприємств різних форм власності, а також широкого кола читачів.

УДК 330.322

ISBN 978-617-658-064-5

© Колектив авторів, 2019

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

Розділ 3

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сосновська Ольга Олександрівна,

доцент кафедри фінансів та економіки

Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна),

кандидат економічних наук, доцент

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ СУЧАСНОСТІ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах розвитку економіки ринкового типу невизначеність є невід'ємною частиною умов ведення господарської діяльності та основою складних і важливих економічних явищ, адаптація до яких вимагає відповідної поведінки як окремих економічних суб'єктів, так і суспільства в цілому. У цьому зв'язку такі феномени, як загроза та ризик відіграють більш вагомую роль у сучасному макро- та мікросередовищі за рахунок загального зростання темпоральності економічного життя і збільшення можливостей прояву біфуркаційних процесів розвитку економічних систем. Отже, в умовах складності та динамічності навколишнього середовища стає актуальним питання вивчення та врахування ризиків, багатогранність яких зумовлена різноманітністю джерел їх виникнення — чинників, що зумовлюють невизначеність результатів діяльності еконо-

мічних суб'єктів. Дії таких чинників можуть мати або позитивні наслідки і допоможуть досягнути певного результату, або ж негативні й бути загрозою для поставленої мети.

Слід акцентувати на тому, що за сучасних тенденцій особливого значення набувають саме дестабілізуючі чинники, які є одночасно основним об'єктом та процесом управління, мають значний вплив на фінансово-економічні результати діяльності суб'єктів господарювання. Так, на думку професора В.М. Гранатурова, до основних джерел виникнення ризику можна зарахувати спонтанність природних процесів та явищ, стохастичність і нелінійність перебігу більшості соціально-економічних та технологічних процесів, ймовірнісний характер науково-технічного прогресу, наявність протидіючих тенденцій і конфліктність інтересів, асиметричність та перманентну мінливість інформації про існуючі процеси і явища, обмеженість ресурсів для прийняття та реалізації управлінських рішень тощо [1]. У цьому зв'язку за останнє десятиліття спостерігається тенденція до зростання глобальних ризиків, ризиків регіонального характеру, ризиків господарських структур та організацій. Щороку з'являються нові загрози, нові виклики економіці, бізнесу, що потребують безупинного пошуку можливостей пристосування до нових реалій та шляхів подолання ризикових ситуацій.

Ця тенденція була підтверджена аналітичними даними за результатами Всесвітнього економічного форуму в Давосі у 2017 р. Згідно з Global Risks Report 2017 [2], за оцінкою міжнародних експертів визначені найбільші глобальні ризики сучасності. До них віднесено природні ризики (зміни клімату та адаптація до них, природні катастрофи, втрата біорізноманіття та руйнування екосистеми), геополітичні ризики (великі терористичні акти, міждержавні конфлікти та нездатність керування ними), технологічні ризики (масштабні кібератаки, несприятливі наслідки технологічного прогресу, крах найважливіших інформаційних структур), соціальні ризики (відмова від

урбанізованого планування, великомасштабна вимушена міграція, глибока соціальна нестабільність) та економічні ризики (фінансові кризи, розвиток фінансових пірамід, неефективна діяльність фінансових установ, некерована інфляція, стрибки цін та енергоносії, безробіття і неповна зайнятість) [3].

Наявність та розвиток зазначених ризиків дають підстави вважати, що спостерігається нелінійно динамічний характер еволюції світового соціально-економічного середовища, що зумовлює прояв двох тенденцій. З одного боку, резонансний взаємовплив процесів науково-технічного прогресу, формування інформаційного суспільства та глобалізації веде до надзвичайно різкого прискорення всіх компонентів соціально-економічного розвитку суспільства. З другого, зумовлює прояв дуже високого рівня нестабільності та непередбачуваності фінансово-економічних ринків, несподіваних стрибків, незрозумілих змін у тенденціях економічних трендів, раптових падінь виробництва та важких фінансово-економічних криз.

У процесі вивчення сучасних світових тенденцій на безумовну увагу заслуговує глобалізація економіки — складний, багатогранний та багаторівневий (від окремих малих підприємств до національних економік) процес закономірних якісних перетворень світової економіки, що відбуваються на основі усупільнення виробництва та поглиблення інтеграційних процесів у результаті безпрецедентного зростання і прискорення міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталів, людських ресурсів, широкого розвитку новітніх інформаційних технологій, глобальних телекомунікаційних мереж, стандартизації законодавства тощо [4].

Слід зазначити, що тенденції розвитку світового ринку свідчать про необхідність та неминучість активізації участі кожної країни світу в сучасних процесах глобалізації та інтеграції у світове господарство, реалізація яких породжує виникнення і розповсюдження низки нових ризиків та загроз для світового економічного середовища. Однак слід наголосити, що через

глобалізацію країни стають не тільки взаємозалежними з причин формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень, але й більш вразливими щодо негативного впливу світових господарських зв'язків.

Поряд з цим світова практика доводить, що позитивні результати від глобалізації розподіляються досить нерівномірно між країнами та суб'єктами економічної діяльності. Це засвідчує аналіз даних *Globalization patterns in EU trade and investment* [5], відповідно до якого станом на 2017 р. понад три чверті (76,6 %) від світового експорту товарів та послуг становить торгівля товарами, найбільша частка експорту товарів і послуг належить Європі (17,9 %), провідну роль серед імпортного товарообороту займають США (16,8 %), Європі належить близько 15 % світової торгівлі товарами, країни ЄС складають понад третину зовнішніх інвестиційних потоків світу (37 %). Провідні місця у світі вже займають держави, які входять у «Велику сімку». Саме на їх частку припадає не менше 12 % усього населення планети і близько 60–70 % світового ВВП. Вони грають вирішальну роль у таких відомих світових організаціях як МВФ і Світовий банк, СОТ і ОЕСО. Країни «Великої сімки» за тісної співпраці формують епіцентр глобалізаційних процесів — своєрідне ядро світової економіки. Отже, основним негативним наслідком глобалізації є диспропорції у світовій економіці, тобто поглиблення нерівномірності розвитку країн світу. Слабка економічна політика низки країн, що розвиваються, не дає змогу останнім активно брати участь у світогосподарській діяльності, що позбавляє їх можливості скористатись перевагами інтеграції у світове господарство. Протекціонізм та замкнутість національних економік не тільки не здатні вирішити проблему, але й призводять до її загострення.

Отже, в умовах глобалізації підвищуються взаємовплив і взаємозалежність світу, рівень формування сильних, склад-

них, нелінійних позитивних і негативних взаємозворотних зв'язків між елементами економічних систем та підсистем будь-якого рівня. Фактори, що раніше просто фізично не могли впливати на певні процеси, в умовах підвищення взаємозалежності отримують таку можливість. Тому значно збільшується кількість факторів впливу, чутливість поведінки суб'єктів господарювання до внутрішніх і зовнішніх збурень будь-якої природи та відповідно зростає можливість прояву біфуркаційності (багатоваріантності) процесів розвитку [6]. Це врешті решт зумовлює необхідність здійснення фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів в умовах неминучого існування невизначеності та ризику [7, 8]. За цих умов виникає низка проблем техніко-технологічного, організаційного, управлінського та фінансово-економічного характеру, від вирішення яких залежить успіх реформування економічних процесів у суспільстві та досягнення національного добробуту.

Слід зазначити, що найважливішим структуроутворювальним елементом економіки кожного сучасного суспільства є підприємство, від успішного функціонування якого значною мірою залежить рівень економічного зростання країни. На жаль, у процесі економічних реформ фундаментальна та багатогранна роль підприємства не була врахована повною мірою, що призвело до тяжкого економічного становища багатьох підприємств. Тому на сьогодні важливим завданням є пошук шляхів сталого та ефективного розвитку підприємств, які дадуть змогу поєднати дотримання інтересів останніх та врахування потреб, що висувуються суспільством [9].

Дія ризиків зумовлена постійними змінами у зовнішньому господарському середовищі діяльності підприємства, яке на сьогодні стає основним джерелом невизначеності у процесі їх функціонування. Уявлення про значення зовнішнього оточення та необхідність урахувати його вплив на діяльність підприємства виникла в управлінській думці наприкінці 50-х років ХХ ст. Це стало одним із найважливіших внесків системного підходу до

науки управління. Визнання суттєвого впливу зовнішнього середовища змінило уявлення про підприємство: воно розглядається як цілісність, що складається із частин, які пов'язані між собою та зовнішнім середовищем. Відповідно до цього підприємство як відкрита система вимушене враховувати вплив все більшої кількості чинників зовнішнього середовища, дія яких набуває глобального характеру. Від цього буде залежати реалізація потенційних зовнішніх можливостей підприємства — освоєння нових ринків чи їх сегментів, розширення асортименту продукції, впровадження інноваційних технологій у виробничі процеси, вивчення конкурентного середовища, зниження торгових бар'єрів на привабливих іноземних ринках тощо [10].

Під зовнішнім середовищем можна розуміти сукупність змінних факторів фінансово-економічного, соціального, політичного, екологічного та іншого характеру, які лежать поза межами підприємства й не піддаються безпосередньому впливу з боку його ризик-менеджменту. Це непередбачувані заходи державного регулювання у сферах ціноутворення, оподаткування, торгового й валютного регулювання, матеріально-технічного постачання, квотування та ліцензування. Так, американські вчені М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі виділяють такі характеристики зовнішнього середовища [11]:

— взаємозв'язок факторів зовнішнього середовища, з урахуванням сили, з якою зміна одного фактора впливає на зміну інших;

— складність зовнішнього середовища, тобто наявність великої кількості факторів, які можуть бути інваріантними, що має враховуватися підприємством у процесі власної діяльності;

— рухомість зовнішнього середовища, тобто швидкість, з якою відбуваються зміни ключових його факторів;

— невизначеність зовнішнього середовища: недостатня кількість інформації про кожен з наявних факторів зовнішнього середовища та невпевненість у її якості.

Поряд з цим може відбуватися зміна політичних обставин у країні, зрушення в суспільних потребах і споживчому попиті, поява технічних і технологічних новин. Також великий вплив на кінцеві результати підприємницької діяльності чинить невизначеність економічної кон'юнктури, причиною якої є існування кризових фінансово-економічних тенденцій, коливання купівельної спроможності грошових одиниць, зміна попиту на товари та фактори виробництва, поява конкурентної продукції, зниження платоспроможності споживачів, наявність багатоваріантності сфер застосування капіталів та різноманітність критеріїв надання переваг щодо інвестування коштів тощо. Як наслідок, керівництво підприємства не володіє точними даними, які дали б змогу з упевненістю спрогнозувати отримання запланованого результату діяльності щодо здобуття конкурентних переваг, підвищення інвестиційної привабливості підприємства та його ринкової вартості, досягнення певного рівня рентабельності тощо.

Слід зазначити, що зовнішнє середовище, у якому функціонує підприємство, здатне не тільки обмежувати, а й стимулювати діяльність останнього. Середовище всередині конкретної галузі перебуває під впливом як власних, так і загально-економічних процесів, відображаючи основні ринкові зміни. Всі його складові взаємопов'язані. Кожна з них може створювати передумови для зміни параметрів інших, впливаючи на функціонування підприємств галузі. Окремі підприємства власною діяльністю можуть впливати на інших суб'єктів господарювання, проте, своєю чергою, самі будуть змушені адаптуватися до змін, зумовлених діями конкурентів та учасників господарського процесу.

Тобто в умовах глобалізації, що характерна останнім часом для світової економіки, господарюючий суб'єкт залежить від змін, які серйозно впливають на ефективність його роботи. Під час прийняття управлінських рішень не можна точно передбачити, які зміни відбудуться у зовнішньому середовищі

підприємства, які наслідки матиме впровадження нового або модернізація існуючого товару і якою буде результативність застосування нових інноваційних підходів тощо. Тому підприємство має адекватно реагувати на зміни ззовні, оскільки їх неврахування може спричинити витіснення першого з сегмента ринку та негативний результат його господарської діяльності [12].

Поряд із зовнішнім середовищем істотний вплив на підприємницьку діяльність має внутрішнє оточення, яке визначається як сукупність змінних, що містяться всередині підприємства та входять у сферу безпосереднього впливу з боку його менеджменту. Складові внутрішнього ділового оточення підприємства залежать від значної кількості чинників, основними з яких є рівень достатності професійно-кваліфікованих кадрів, організація управління, якість продукції та послуг, інформаційне забезпечення і захист інформації, відповідність конкурентного статусу системі цілей та стратегії розвитку підприємства, результативність маркетингової діяльності, фінансовий стан, інвестиційна привабливість, інноваційний розвиток.

В умовах нестабільного економічного середовища невідповідне керування з боку підприємства переліченими чинниками може призвести до небажаної зміни останніх і, як наслідок, спричинити різноманітні ризики та негативно вплинути на кінцеві результати фінансово-господарської діяльності. Так, в економічній боротьбі з конкурентами-виробниками за покупця підприємець змушений продавати свою продукцію в кредит (з ризиком неповернення грошових сум в обумовлений термін), за наявності тимчасово вільних грошових коштів — розміщувати їх у вигляді депозитних внесків або цінних паперів (з ризиком отримання недостатнього відсоткового прибутку в порівнянні з темпами інфляції), при веденні комерційних операцій експортно-імпортного характеру — стикатися з необхідністю оперувати різними національними валютами (з ризиком втрат від несприятливої кон'юнктури курсів валют) тощо [9].

Отже, слід зазначити, що розмежування факторів ризику підприємства на внутрішнє та зовнішнє середовище має суто умовний характер, оскільки всі вони взаємопов'язані. Це зумовлено тим, що зовнішні зміни безпосередньо впливають на внутрішнє оточення підприємства й можуть позначитися на меті його діяльності, технологіях виробництва, особливостях ведення основних бізнес-процесів, стратегічних орієнтирах.

З огляду на вищезазначені світові економічні тенденції слід наголосити на тому, що українські підприємства мають формувати такі стратегічні орієнтири розвитку, які враховують особливості міжнародної економічної інфраструктури, іноземне конкурентне середовище та, безумовно, тенденції розвитку вітчизняної економіки. Все це потребує науково-теоретичного осмислення соціально-економічних процесів, що відбуваються у світі, формування нових підходів до розуміння й організації підприємницької діяльності в умовах систематичної та перманентно зростаючої невизначеності ситуації.

Таким чином, у сучасних умовах господарювання особливої важливості набуває проблема захисту підприємств від негативних тенденцій бізнес-середовища, вирішення якої вимагає їх відповідної адаптації до існуючої суспільно-політичної та економічної невизначеності. Необхідною умовою реалізації цього процесу є створення системи економічної безпеки підприємства, ефективне функціонування якої сприятиме його стійкому функціонуванню та розвитку в умовах нестабільного економічного середовища.

ДЖЕРЕЛА

1. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В.М. Гранатуров. — М. : Дело и сервис, 1999. — 214 с.
2. Marsh & McLennan Companies Zurich Insurance Group. The Global Risks Report 2017 [Електронний ресурс] / Marsh & McLennan Companies Zurich Insurance Group // 12th Edition is

- published by the World Economic Forum within the framework of The Global Competitiveness and Risks Team, 2017. — Режим доступу : http://www.weforum.org/docs/GRR17_Report_web.pdf
3. Тулуб О.М. Глобальні ризики XXI століття: тенденції та ризики в умовах інформаційної економіки / О.М. Тулуб // Економіка та суспільство. — 2017. — № 9. — С. 31–38.
  4. Чавикіна Ю.Б. Закономірності розвитку світового господарства / Ю.Б. Чавикіна, Н.А. Олійникова. — Харків : ХНАДУ, 2007. — 60 с.
  5. Globalisation patterns in EU trade and investment: 2017 edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c>
  6. Данчук М.В. Науково-методичні основи ризик-менеджменту підприємства в умовах нелінійної динаміки розвитку економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 — економіка та управління підприємствами / Данчук Марія Вікторівна ; Національний транспортний ун-т. — Київ, 2014. — 195 с.
  7. Данчук В.Д. Дослідження природи підприємницьких ризиків в умовах нелінійної динаміки розвитку економіки / В.Д. Данчук, Л.С. Козак, М.В. Данчук // Вісник НТУ. — К. : НТУ, 2011. — Вип. 24. — С. 251–265.
  8. Stewart J. Bringing about organization change — a frame work / J. Stewart // European Industrial Training. — 1989. — № 13. — Р. 6–13.
  9. Літовченко І.В. Обґрунтування складу ризиків та їх рівня при оцінці загроз діяльності підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.06 — економіка, організація і управління підприємствами / Литовченко Ігор Володимирович ; Одеська нац. академія зв'язку ім. О.С. Попова. — Одеса, 2003. — 170 с.
  10. Чикалова Л.С. Врахування чинника циклічності у прийнятті стратегічних рішень на промисловому підприємстві : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 — економіка та управління підприємствами / Чикалова Людмила Степанівна ; Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2009. — 252 с.
  11. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М. : Дело, 1992. — 704 с.
  12. Лопатовський В.Г. Управління ризиками підприємств за умов нестабільного зовнішнього середовища : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 — економіка та управління підприємствами / Лопатовський Віктор Григорович ; Хмельницький нац. ун-т. — Хмельницький, 2008. — 187 с.